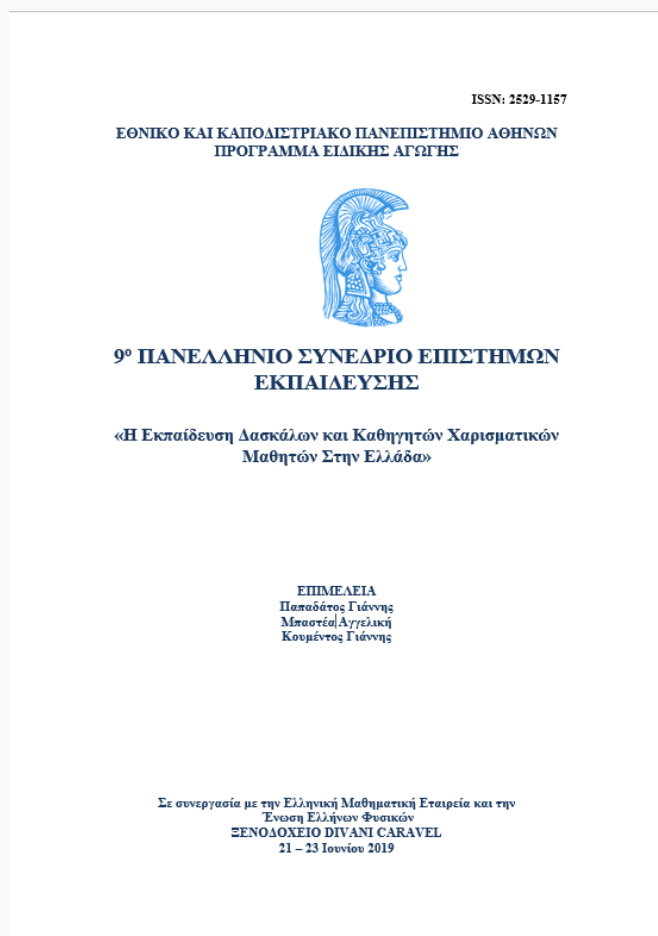

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 9 (2019)

9ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Συναισθηματικές ικανότητες και προκοινωνικές/επιθετικές συμπεριφορές: Μελέτη με φοιτητές/τριες παιδαγωγικών τμημάτων

Άννα Λεζγίδου, Ιωάννα Θεοφανίδου, Αικατερίνη Βάσιου

doi: [10.12681/edusc.3145](https://doi.org/10.12681/edusc.3145)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λεζγίδου Ά., Θεοφανίδου Ι., & Βάσιου Α. (2020). Συναισθηματικές ικανότητες και προκοινωνικές/επιθετικές συμπεριφορές: Μελέτη με φοιτητές/τριες παιδαγωγικών τμημάτων. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 9, 427-437. <https://doi.org/10.12681/edusc.3145>

Συναισθηματικές ικανότητες και προκοινωνικές/επιθετικές συμπεριφορές: Μελέτη με φοιτητές/τριες παιδαγωγικών τμημάτων

Άννα Λεζγίδου

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, ΠΤΔΕ, Παν/μιο Δυτικής Μακεδονίας

annalezg@yahoo.gr

Ιωάννα Θεοφανίδου

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, ΠΤΔΕ, Παν/μιο Δυτικής Μακεδονίας

ioanna.the.28@gmail.com

Αικατερίνη Βάσιου

ΕΔΙΠ Σχολικής Ψυχολογίας, ΠΤΔΕ, Παν/μιο Δυτικής Μακεδονίας

evasiou@uowm.gr

Περίληψη

Οι συναισθηματικές ικανότητες επηρεάζουν τόσο την προκοινωνική όσο και την επιθετική συμπεριφορά (Damon et al., 2003). Σκοπός της έρευνας ήταν να εξετάσει τη σχέση της συναισθηματικής νοημοσύνης, της ενσυναίσθησης και της διαπροσωπικής εγγύτητας με την προκοινωνική και επιθετική συμπεριφορά. Στην έρευνα συμμετείχαν 182 προπτυχιακοί φοιτητές/τριες Παιδαγωγικών Τμημάτων, οι οποίοι/ες συμπλήρωσαν ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς αποτελούμενο από τις εξής κλίμακες: Prosocial & Aggressive Behavior Questionnaire (Boxer et al., 2004), Wong & Law Emotional Intelligence Scale (WLEIS; Wong & Law, 2002), Basic Empathy Scale (BES; Jolliffe & Farrington, 2006) και Inclusion of Others in Self Scale (IOS; Aron κ.ά., 1992). Τα αποτελέσματα έδειξαν, ότι οι φοιτητές/τριες που έχουν στενές διαπροσωπικές σχέσεις, μπαίνουν στη θέση του άλλου, κατανοούν τη δική τους συναισθηματική κατάσταση και χρησιμοποιούν το συναίσθημα για κινητοποίηση όχι μόνο επιδεικνύουν αλtruισμό, αλλά και ανταποδίδουν την ωφέλεια, όταν την δέχονται από άλλους/ες. Αντίθετα, οι φοιτητές/τριες που αναγνωρίζουν το συναίσθημα των άλλων επιδεικνύουν επιθετικές συμπεριφορές είτε για να πετύχουν αυτό που θέλουν είτε ως αντίδραση σε επιθετικές συμπεριφορές άλλων σε βάρος τους. Επιπλέον, οι φοιτητές / τριες που διαθέτουν υψηλές συναισθηματικές ικανότητες έχουν πιο στενές διαπροσωπικές σχέσεις. Τα αποτελέσματα είναι σημαντικά στο πλαίσιο της συμπεριφοράς των φοιτητών κατά τη διάρκεια των σπουδών τους στο Πανεπιστήμιο.

Λέξεις – Κλειδιά: Διαπροσωπική Εγγύτητα; Ενσυναίσθηση; Επιθετικές και Προκοινωνικές Συμπεριφορές; Συναισθηματική Νοημοσύνη; Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Emotional abilities and prosocial/aggressive behaviors: A study with undergraduate students from pedagogical departments

Abstract

Emotional abilities affect both prosocial and aggressive behavior (Damon et al., 2006). The purpose of the research was to examine the relationship between emotional intelligence, empathy and interpersonal closeness, and prosocial and aggressive behaviors. 182 undergraduate students completed a self-reported questionnaire consisted of Prosocial and Aggressive Behavior Questionnaire (Boxer et al., 2004), Wong and Law Emotional Intelligence Scale (WLEIS; Wong & Law, 2002), Basic Empathy Scale (BES; Jolliffe & Farrington, 2006) and Inclusion of Others in Self Scale (IOS; Aron et al., 1992). The results showed that students who have close interpersonal relationships, put themselves in others' shoes, understand their own emotions and use emotions for motivate themselves not only display altruism, but also reap the benefit when they accept it from others. On the contrary, students who recognize others' emotions show aggressive behaviors either to achieve what they want or to react to others aggressive behaviors. In addition, students with high emotional abilities have closer interpersonal relationships. Results are important in the context of students' behavior during their studies at the University.

Keywords: Aggressive and Prosocial Behavior; Emotional Intelligence; Empathy; Interpersonal closeness; Higher Education.

Εισαγωγή

Οι συναισθηματικές ικανότητες φαίνεται ότι επηρεάζουν τόσο την προκοινωνική όσο και την επιθετική συμπεριφορά (Damon et al., 2003). Παρόλο που η συμπεριφορά νεαρών ενηλίκων έχει απασχολήσει αρκετές έρευνες (π.χ., Jolliffe & Farrington, 2004), το ερώτημα που παραμένει αδιευκρίνιστο είναι ποιες συναισθηματικές ικανότητες ενισχύουν τις αλτρουιστικές και ποιες τις επιθετικές συμπεριφορές τους. Η παρούσα μελέτη εστιάζει στο ρόλο της συναισθηματικής νοημοσύνης, της ενσυναίσθησης και της συναισθηματικής εγγύτητας στις προκοινωνικές και στις επιθετικές συμπεριφορές των φοιτητών στη διάρκεια των σπουδών τους.

Θεωρητική Διερεύνηση

Συναισθηματική νοημοσύνη

Η έννοια της συναισθηματικής νοημοσύνης (*Emotional Intelligence*) μελετήθηκε εκτενώς τις τελευταίες δεκαετίες. Οι Salovey και Mayer (1990) μελέτησαν πρώτοι την έννοια, προκειμένου να εξηγήσουν την ικανότητα των ανθρώπων να διαχειριστούν τα συναισθήματά τους. Οι Mayer, Salovey, Caruso και Sitarenios (2001), στη συνέχεια, διέκριναν τέσσερις ικανότητες: (α) την κατανόηση των συναισθημάτων του εαυτού, (β) την αντίληψη των συναισθημάτων των άλλων, (γ) τη χρήση των συναισθημάτων για την αύξηση της απόδοσης και (δ) τη ρύθμιση των συναισθημάτων του εαυτού.

Ακολούθως, ο Petrides και οι συνεργάτες του (2007) πρότειναν μια σαφή εννοιολογική διάκριση μεταξύ δύο τύπων ικανότητας του ατόμου να αναγνωρίζει, να επεξεργάζεται και να χρησιμοποιεί το συναίσθημα φορτωμένο πληροφορίες: (α) τη συναισθηματική νοημοσύνη ως ικανότητα (*ability*), που αναφέρεται στην πραγματική ικανότητα του ατόμου, και τη συναισθηματική νοημοσύνη ως χαρακτηριστικό (*trait*), που αναφέρεται σε ένα συνδυασμό συμπεριφοράς, διαθέσεων και αυτοαντιλήψεων. Ανάλογη διάκριση υπάρχει και στις μεθόδους που χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση της συναισθηματικής νοημοσύνης, καθώς άλλοι μελετητές χρησιμοποιούν τη μέθοδο της αντικειμενικής μέτρησης της επίδοσης (Mayer, Caruso, & Salovey, 2000), ενώ άλλοι την μετρούν με ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς (Bar-On, 2000; Petrides, Frederickson & Furnham, 2000).

Ενσυναίσθηση

Η ενσυναίσθηση (*empathy*) ορίζεται ως μια συναισθηματική αντίδραση που πηγάζει από μια άλλη συναισθηματική κατάσταση με την οποία συμφωνεί (Eisenberg et al., 2006). Στις περισσότερες μελέτες, η ενσυναίσθηση παρουσιάζεται με δύο διαστάσεις, με γνωστικές και συναισθηματικές συνιστώσες (Eisenberg & Strayer, 1987; Stavrinides et al., 2010). Η γνωστική συνιστώσα (*cognitive dimension*) αναφέρεται στην ικανότητα του ατόμου να αναγνωρίζει τα συναισθήματα ενός άλλου ατόμου, να τα κατανοεί και να υιοθετεί μια άλλη οπτική (Hogan 1969). Αντίθετα, η συναισθηματική συνιστώσα (*affective dimension*) αναφέρεται στην ικανότητα του ατόμου να ανταποκρίνεται στις συναισθηματικές ανάγκες ενός άλλου ατόμου και να συμμερίζεται τα συναισθήματά του (Mehrabian & Epstein 1972).

Διαπροσωπική εγγύτητα

Κάθε σχέση μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων χαρακτηρίζεται από το πόσο κοντά αισθάνονται τα άτομα μεταξύ τους. Η διαπροσωπική εγγύτητα θεωρείται η ενσωμάτωση του εαυτού με τον άλλο (Aron, Aron, & Smollan 1992). Υπάρχουν λίγες σχετικά έρευνες που μελετούν τη διαπροσωπική εγγύτητα, σύμφωνα με τις οποίες, όσο πιο κοντά αισθάνεται ένα άτομο ότι είναι με κάποιο άλλο, τόσο μεγαλύτερη είναι

η εμπιστοσύνη, η επικοινωνία, η οικειότητα κλπ μεταξύ τους (Woosnam & Norman, 2010).

Επιθετική και Προκοινωνική Συμπεριφορά

Οι ερευνητές κάνουν διάκριση μεταξύ προληπτικών και αντιδραστικών μορφών επιθετικής συμπεριφοράς. Η προληπτική επιθετικότητα είναι περισσότερο κατευθυνόμενη από την αντιδραστική (Price & Dodge, 1989). Οι προληπτικοί επιτιθέμενοι χρησιμοποιούν την επιθετικότητα για κοινωνικό κέρδος και κυριαρχία, θεωρούν την επιθετικότητα ως θετική συμπεριφορά και γι αυτό δεν έχουν αρνητικά συναισθήματα, όταν ενεργούν επιθετικά (Barratt, Stanford, Dowdy, Liebman, & Kent, 1999). Αντίθετα, η αντιδραστική επιθετικότητα είναι μια αμυντική πράξη σε ένα αντιληπτό απειλητικό ερέθισμα και συνοδεύεται από κάποια ορατή μορφή θυμού. Έτσι, ο αντιδραστικός επιτιθέμενος θεωρείται ως άτομο που χάνει εύκολα την ψυχραιμία του, αλλά αισθάνεται τύψεις και δηλώνει σύγχυση της σκέψης μετά την εκδήλωση της επιθετικότητας (Boxer, 2004).

Από την άλλη πλευρά, η προκοινωνική συμπεριφορά ορίζεται ως η εθελοντική συμπεριφορά που έχει ως στόχο να ωφελήσει (Eisenberg, Fabes, & Spinrad, 2006) και είναι αντιστρόφως ανάλογη με την επιθετική συμπεριφορά (Erdley & Asher, 1998). Μια υποκατηγορία της προκοινωνικής συμπεριφοράς, ο αλτρουισμός, θεωρείται ιδιαίτερα θετικός και ηθικός (Eisenberg & Mussen, 1989), γιατί προκαλείται από εσωτερικά κίνητρα, όπως το ενδιαφέρον για τους άλλους και οι εσωτερικευμένες αξίες και όχι η προσδοκία συγκεκριμένων ανταμοιβών ή η αποφυγή τιμωρίας (Boxer, 2004). Ο Boxer (2004) πρότεινε υποκατηγορίες των προκοινωνικών συμπεριφορών ανάλογες με τις επιθετικές συμπεριφορές, δηλαδή προληπτικές και αντιδραστικές. Επομένως, η προκοινωνική συμπεριφορά μπορεί να εκπορεύεται από μια θετική συναισθηματική κατάσταση απέναντι σε ένα άλλο άτομο (αντιδραστική συμπεριφορά) ή από προσωπική ανταμοιβή (προληπτική συμπεριφορά).

Συναισθηματικές ικανότητες και προκοινωνικές/επιθετικές συμπεριφορές

Η συναισθηματική νοημοσύνη σχετίζεται θετικά με την κοινωνικά αρμόζουσα συμπεριφορά και αρνητικά με την αντικοινωνική συμπεριφορά (Mavroveli, Petrides, Rieffe, & Bakker, 2007· Petrides, Frederickson, & Furnham, 2004). Ειδικότερα, οι ικανότητες κατανόησης και διαχείρισης συναισθημάτων συμβάλλουν, σύμφωνα με έρευνες των Caruso, Mayer, & Salovey (2002) και των Engelberg & Sjoberg (2004), στην κοινωνική λειτουργικότητα του ατόμου και σχετίζονται με τις δεξιότητες έκφρασης κοινωνικά κατάλληλων συναισθημάτων και αποδεκτών συμπεριφορών (Gross, 1998).

Αναφορικά με την ενσυναίσθηση, μελέτες δείχνουν, ότι αυτή διευκολύνει τις προκοινωνικές συμπεριφορές και εμποδίζει τις αντικοινωνικές συμπεριφορές (Gini et al., 2007; Marshall & Marshall, 2011). Επίσης, έχει προταθεί ως σημαντικό κίνητρο για τον αλτρουισμό (Batson et al., 1997). Τα άτομα που έχουν υψηλά επίπεδα ενσυναίσθησης μειώνουν τις επιθετικές συμπεριφορές τους, επειδή είναι σε θέση να συναισθανθούν τα αρνητικά αποτελέσματα που προκαλεί η δική τους συμπεριφορά σε κάποιον άλλο (Hoffman, 2000). Μελέτες, εξάλλου, δείχνουν σταθερά μια αρνητική σχέση της επιθετικότητας με την συναισθηματική ενσυναίσθηση, ενώ η σχέση της με τη γνωστική ενσυναίσθηση είναι μικρότερη (Batanova & Loukas 2011 · Jolliffe & Farrington, 2006, 2011).

Επιπλέον, στο θέμα των διαπροσωπικών σχέσεων, οι έρευνες δείχνουν ότι τα άτομα που εκδηλώνουν προκοινωνικές συμπεριφορές είναι γενικά πιο πιθανό να έχουν

θετικές σχέσεις με τους άλλους, να είναι πιο ελκυστικά και συνεπώς είναι πιθανότερο να έχουν θετικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους (Eisenberg et al., 2006).

Μεθοδολογία

Οι στόχοι και οι υποθέσεις της έρευνας

Στόχος της συγκεκριμένης έρευνας ήταν να αναδείξει τη σχέση της συναισθηματικής νοημοσύνης, της ενσυναίσθησης και της διαπροσωπικής εγγύτητας με την προκοινωνική και την επιθετική συμπεριφορά. Ένας ακόμα στόχος ήταν να διερευνηθούν οι συσχετίσεις μεταξύ της συναισθηματικής νοημοσύνης και της ενσυναίσθησης με τη διαπροσωπική εγγύτητα.

Ως εκ τούτου, διατυπώθηκαν οι παρακάτω υποθέσεις:

1. Οι ικανότητες συναισθηματικής νοημοσύνης θα συσχετίζονται θετικά με προκοινωνικές συμπεριφορές και αρνητικά με επιθετικές συμπεριφορές.
2. Η ενσυναίσθηση θα συσχετίζεται θετικά με προκοινωνικές συμπεριφορές και αρνητικά με επιθετικές συμπεριφορές.
3. Η διαπροσωπική εγγύτητα θα συσχετίζεται θετικά με προκοινωνικές συμπεριφορές και αρνητικά με επιθετικές συμπεριφορές.
4. Οι ικανότητες συναισθηματικής νοημοσύνης και η ενσυναίσθηση θα συσχετίζονται θετικά με τη διαπροσωπική εγγύτητα.

Διαδικασία και συμμετέχοντες

Το ερωτηματολόγιο δημιουργήθηκε στο Google docs, αναρτήθηκε σε ομάδες κοινωνικής δικτύωσης φοιτητών/τριών των Παιδαγωγικών Τμημάτων του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας και συμπληρώθηκε ηλεκτρονικά από 182 φοιτητές/τριες. Από αυτούς, οι 160 ήταν κορίτσια (ποσοστό 88,8%) και οι 22 ήταν αγόρια (ποσοστό 21,2%).

Όργανα μέτρησης

Συναισθηματική νοημοσύνη

Για τη μέτρηση της συναισθηματικής νοημοσύνης χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα Wong and Law Emotional Intelligence Scale (WLEIS· Wong & Law, 2002). Πρόκειται για κλίμακα τύπου Likert που αποτελείται από 16 ερωτήσεις με επτάβαθμη διαβάθμιση από το 1 (Διαφωνώ Απόλυτα) ως το 7 (Συμφωνώ Απόλυτα). Η κλίμακα περιλαμβάνει τέσσερις παραμέτρους: (α) κατανόηση συναισθημάτων εαυτού (π.χ., Πάντα γνωρίζω αν είμαι χαρούμενος/η ή όχι), (β) αναγνώριση συναισθημάτων των άλλων (π.χ., Πάντα μπορώ να καταλάβω πως αισθάνονται οι φίλοι μου με βάση τη συμπεριφορά τους), (γ) διαχείριση συναισθημάτων για διευκόλυνση της επίδοσης (π.χ., Πάντα θέτω στόχους για τον εαυτό μου και μετά βάζω τα δυνατά μου για να τους πετύχω) και (δ) ρύθμιση συναισθημάτων του εαυτού (π.χ., Είμαι απόλυτα ικανός/ή να ελέγξω τα συναισθήματά μου).

Ενσυναίσθηση

Για τη μέτρηση της ενσυναίσθησης χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα Basic Empathy Scale (BES· Jolliffe & Farrington, 2006), που εξετάζει το βαθμό στον οποίο κάθε άτομο καταλαβαίνει και συναισθάνεται τα συναισθήματα των άλλων. Η κλίμακα περιέχει 20 ερωτήσεις πεντάβαθμης διαβάθμισης τύπου Likert, που αξιολογούν τη γνωστική συνιστώσα της ενσυναίσθησης (π.χ., Δυσκολεύομαι να καταλάβω πότε οι φίλοι μου είναι δυστυχισμένοι) και τη συναισθηματική συνιστώσα της ενσυναίσθησης (π.χ., Νιώθω λύπη, όταν βλέπω άλλα άτομα να κλαίνε). Η κλίμακα μεταφράστηκε στα

ελληνικά και χρησιμοποιήθηκε σε μελέτη από τους Stavrinides και συνεργάτες (2010).

Διαπροσωπική εγγύτητα

Η κλίμακα (IOS) διαπροσωπικής εγγύτητας (Aron et al., 1992) μετρά πόσο κοντά αντιλαμβάνεται το άτομο τον εαυτό του σε σχέση με άλλους ανθρώπους γύρω του. Αποτελείται από επτά ζεύγη κύκλων (ο ένας κύκλος αντιπροσωπεύει τον εαυτό και ο άλλος αντιπροσωπεύει τους άλλους ανθρώπους), που ποικίλλουν ως προς το βαθμό στον οποίο επικαλύπτονται μεταξύ τους. Οι συμμετέχοντες καλούνται να υποδείξουν ποιο ζεύγος κύκλων (το εύρος απόκρισης είναι από το 1 έως το 7) περιγράφει καλύτερα τη σχέση τους με τους άλλους. Οι υψηλότερες βαθμολογίες αντιστοιχούν σε ζευγάρια κύκλων που επικαλύπτονταν όλο και περισσότερο, και έτσι αντιπροσωπεύουν μεγαλύτερη σύνδεση.

Επιθετική και Προκοινωνική Συμπεριφορά

Για την αξιολόγηση της επιθετικής και προκοινωνικής συμπεριφοράς αξιοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο που σχεδιάστηκε από τον Boxer (Boxer et al., 2004) για την εκτίμηση των επιπέδων διαφορετικών κατηγοριών επιθετικών (π.χ., χτύπημα) και προκοινωνικών (π.χ., βοήθεια) συμπεριφορών. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει 25 ερωτήσεις (5 υποερωτήματα για κάθε μεταβλητή), με 6βαθμη κλίμακα, που κυμαίνεται από 1 (σίγουρα δεν μου αρέσει) έως 6 (σίγουρα μου αρέσει). Τα υποερωτήματα της επιθετικής συμπεριφοράς αφορούν 2 υποκατηγορίες, που αποτελούνται από 5 συμπεριφορές το καθένα: (α) Προληπτική, η οποία περιλαμβάνει μια επιθετική συμπεριφορά για την επίτευξη συγκεκριμένου στόχου (π.χ., Συχνά χτυπάω άτομα, για να πετύχω αυτό που θέλω) και (β) Αντιδραστική, η οποία περιλαμβάνει μια αρνητική συναισθηματική ανταπόκριση σε ένα άτομο (π.χ., Όταν κάποιος/α με κάνει να θυμώνω ή να αναστατώνομαι, συχνά τον/την χτυπάω). Οι προκοινωνικές ερωτήσεις περιλαμβάνουν 3 υποκατηγορίες, που αποτελούνται από 5 συμπεριφορές η καθεμία: (α) Αλτρουιστική, η οποία περιλαμβάνει προκοινωνική συμπεριφορά χωρίς προσωπικό κέρδος (π.χ., Συχνά κάνω χάρες σε ανθρώπους χωρίς να μου το ζητήσουν), (β) Προληπτική, η οποία περιλαμβάνει προκοινωνική συμπεριφορά, για την επίτευξη συγκεκριμένου στόχου (π.χ., Συχνά βοηθάω τους ανθρώπους, για να πετύχω αυτό που θέλω) και γ) Αντιδραστική, η οποία περιλαμβάνει μια θετική συναισθηματική απάντηση σε ένα άτομο (π.χ., Όταν κάποιος/α μου δημιουργεί καλή διάθεση, συχνά τον/την βοηθάω, αν μου το ζητήσει).

Αποτελέσματα

Στον Πίνακα 1 αναγράφονται οι μέσοι όροι των απαντήσεων που έδωσαν οι συμμετέχοντες. Όπως φαίνεται, οι πιο υψηλές τιμές ήταν αυτές της συναισθηματικής νοημοσύνης, ενώ οι πιο χαμηλές της επιθετικής συμπεριφοράς.

Πίνακας 1: Μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των μεταβλητών

N=182	M.O.	T.A.
Κατανόηση συναισθημάτων εαυτού	5,22	0,90
Αντίληψη των συναισθημάτων των άλλων	4,89	0,90

Ρύθμιση των συναισθημάτων του εαυτού	4,84	0,91
Χρήση των συναισθημάτων για κινητοποίηση	5,32	0,88
Αλτρουιστική προκοινωνική	4,13	0,96
Προληπτική Προκοινωνική	4,46	1,15
Αντιδραστική Προκοινωνική	2,27	1,19
Προληπτική Επιθετική	1,97	0,91
Αντιδραστική Επιθετική	1,26	0,56
Συναισθηματική Ενσυναίσθηση	3,58	0,51
Γνωστική Ενσυναίσθηση	3,48	0,38
Διαπροσωπική Εγγύτητα	5,27	1,04

Για να ελεγχθούν οι συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών υπολογίστηκε ο συντελεστής συσχέτισης (*Pearson*) και ελέγχθηκε η στατιστική του σημαντικότητας.

Η ανάλυση έδειξε ότι (Πίνακας 2):

Η αλτρουιστική προκοινωνική συμπεριφορά συσχετίζεται θετικά με την αλτρουιστική αντιδραστική συμπεριφορά ($r = .456, p < 0.01$), τη συναισθηματική ενσυναίσθηση ($r = .311, p < 0.01$) και τη γνωστική ενσυναίσθηση ($r = .156, p < 0.05$).

Η αλτρουιστική αντιδραστική συμπεριφορά συσχετίζεται θετικά με την προληπτική αλτρουιστική συμπεριφορά ($r = .284, p < 0.01$), τη συναισθηματική ενσυναίσθηση ($r = .294, p < 0.01$) και τη γνωστική ενσυναίσθηση ($r = .169, p < 0.05$).

Η προληπτική αλτρουιστική συμπεριφορά συσχετίζεται θετικά με την επιθετική αντιδραστική συμπεριφορά ($r = .385, p < 0.01$) και την προληπτική επιθετική συμπεριφορά ($r = .247, p < 0.01$).

Η επιθετική αντιδραστική συμπεριφορά συσχετίζεται θετικά με την προληπτική επιθετική συμπεριφορά ($r = .501, p < 0.01$) και τη γνωστική ενσυναίσθηση ($r = .181, p < 0.05$).

Η προληπτική επιθετική συμπεριφορά συσχετίζεται θετικά με τη γνωστική ενσυναίσθηση ($r = .183, p < 0.05$).

Πίνακας 2: Συσχετίσεις συναισθηματικής νοημοσύνης, ενσυναίσθησης και διαπροσωπικής εγγύτητας με την προκοινωνική και επιθετική συμπεριφορά.

	Κατανόηση συν. εαυτού	Χρήση συν.	Συναισθηματική ενσυναίσθηση	Γνωστική ενσυναίσθηση	Διαπροσωπική εγγύτητα
Αλτρουιστική προκοινωνική	,207**	,209**	,311**	,156*	,246**
Αλτρουιστική αντιδραστική	,168*	,195**	,294**	,169*	0,110

Αλτρουιστική προληπτική	0,014	-0,111	0,004	0,094	0,034
Επιθετική αντιδραστική	0,028	-0,012	0,046	,181*	0,044
Επιθετική προληπτική	0,026	0,010	0,042	,183*	0,058

**p<0.01 *p<0.05

Επίσης, η ανάλυση έδειξε ότι (Πίνακας 3):

Η διαπροσωπική εγγύτητα συσχετίζεται θετικά με την κατανόηση των συναισθημάτων εαυτού ($r = .269$, $p<0.01$), την αντίληψη των συναισθημάτων των άλλων ($r = .334$, $p<0.01$), τη ρύθμιση των συναισθημάτων του εαυτού ($r = .334$, $p<0.01$), τη χρήση των συναισθημάτων ($r = .193$, $p<0.01$), τη συναισθηματική ενσυναίσθηση ($r = .156$, $p<0.05$) και τη γνωστική ενσυναίσθηση ($r = .180$, $p<0.05$).

Πίνακας 3: Συσχετίσεις συναισθηματικής νοημοσύνης και ενσυναίσθησης με τη διαπροσωπική εγγύτητα.

	Κατανόηση συν. εαυτού	Αντίληψη συν. των άλλων	Ρύθμιση η συν. εαυτού	Χρήση συν.	Συναισθηματική Ενσυναίσθηση	Γνωστική Ενσυναίσθηση
Διαπροσωπική εγγύτητα	,269**	,334**	,315**	,193**	,156*	,180*

**p<0.01 *p<0.05

Συζήτηση

Στην παρούσα έρευνα τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι φοιτητές/τριες που έχουν στενές διαπροσωπικές σχέσεις, μπαίνουν στη θέση του άλλου, κατανοούν τη δική τους συναισθηματική κατάσταση και χρησιμοποιούν το συναίσθημα για κινητοποίηση όχι μόνο επιδεικνύουν αλτρουισμό, αλλά και ανταποδίδουν την ωφέλεια, όταν την δέχονται από άλλους/ες. Το εύρημα αυτό είναι πολύ σημαντικό, γιατί καταδεικνύει ότι οι στενές διαπροσωπικές σχέσεις και οι υψηλές συναισθηματικές ικανότητες εγγυώνται προκοινωνικές συμπεριφορές των φοιτητών/τριών.

Αντίθετα, οι φοιτητές/τριες που απλά αναγνωρίζουν το συναίσθημα των άλλων επιδεικνύουν επιθετικές συμπεριφορές είτε για να πετύχουν αυτό που θέλουν είτε ως αντίδραση σε επιθετικές συμπεριφορές άλλων σε βάρος τους. Επομένως, δεν αρκεί οι φοιτητές/τριες να αναγνωρίζουν απλά το συναίσθημα του άλλου. Χρειάζεται ακόμη να μπορούν να μπουν στη θέση του άλλου, να τον συμπονούν και να τον νιώθουν κοντά τους, για να επιδεικνύουν αλτρουιστική και ωφέλιμη συμπεριφορά στη διάρκεια των σπουδών τους.

Επιπλέον, οι φοιτητές/τριες που έχουν υψηλές συναισθηματικές ικανότητες, έχουν πιο στενές διαπροσωπικές σχέσεις. Συνάγεται δηλαδή, ότι οι συναισθηματικές ικανότητες αποτελούν προϋπόθεση των στενών διαπροσωπικών σχέσεων.

Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα είναι σημαντικά, γιατί σε ερευνητικό/μεθοδολογικό επίπεδο, παρουσιάζουν πρωτογενή δεδομένα, που αναφέρονται στην ηθική και συναισθηματική ανάπτυξη των φοιτητών/τριών, ενώ σε πρακτικό επίπεδο,

υποδεικνύουν τη δυνατότητα καλλιέργειας της συναισθηματικής νοημοσύνης, της συναισθηματικής ενσυναίσθησης, καθώς και τη σύσφιξη των διαπροσωπικών σχέσεων των φοιτητών/τριών, για την επιλογή προκοινωνικών και την αποφυγή επιθετικών συμπεριφορών στη διάρκεια των σπουδών τους.

Βιβλιογραφία

- Aron, A., Aron, E. N., & Smollan, D. (1992). Inclusion of Other in the Self Scale and the structure of interpersonal closeness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63(4), 596-612.
- Bar-On, R. (2000). Emotional and social intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory (EQ-i). In R. Bar-On and J. D. A. Parker (Eds.), *Handbook of emotional intelligence*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Barratt, E.S., Stanford, M.S., Dowdy, L., Liebman, M.J. and Kent, T.A. (1999) Impulsive and Premeditated Aggression A Factor Analysis of Self-Reported Acts. *Psychiatry Research*, 86(2):163-73.
- Batanova, M. D., Loukas, A. (2011). Social anxiety and aggression in early adolescents: examining the moderating roles of empathic concern and perspective taking. *Journal Youth Adolescence*, 40(11), 1534-43.
- Batson CD1, Polycarpou MP, Harmon-Jones E, Imhoff HJ, Mitchener EC, Bednar LL, Klein TR, Highberger L. (1997). Empathy and attitudes: can feeling for a member of a stigmatized group improve feelings toward the group? *Journal Pers Social Psychology*, 72(1), 105-118.
- Cohen, D., & Strayer, J. (1996). Empathy in conduct-disordered and comparison youth. *Developmental Psychology*, 32, 988-998.
- Crenshaw, D., & Hardy, K. (2007). The crucial role of empathy in breaking the silence of traumatized children in play therapy. *International Journal of Play Therapy*, 16(2), 160-175.
- Damon, W., Menon, J., Bronk, K.C. (2003). The development of purpose during adolescence. *Developmental Science*, 7(3), 119-128.
- Eisenberg, N., & Mussen, P. H. (1989). *The roots of prosocial behavior in children*. New York: Wiley.
- Eisenberg, N., & Strayer, J. (1987). *Empathy and its development*. New York: Cambridge University Press.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., & Spinrad, T. L. (2006). Prosocial Development. In N. Eisenberg, W. Damon, & R. M. Lerner (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (pp. 646-718). Hoboken, NJ, US: John Wiley & Sons Inc.
- Engelberg, E., & Sjoberg, L. (2004). Internet Use, Social Skills, and Adjustment.
- Gini, G., Albiero, P., Benelli, B., Altoè, G.(2007). Does empathy predict adolescents' bullying and defending behavior? *Aggressive Behavior*, 33(5),467-76.
- Gross, J. J. (1989). The Emerging Field of Emotion Regulation: An Integrative Review. *Review of General Psychology*, 2 (5), 271-299.
- Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. New York, NY, US: Cambridge University Press.
- Hogan, R. (1969). Development of an empathy scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 33, 307-316.
- Jolliffe, D., & Farrington, D. P. (2004). Empathy and offending: A systematic review and meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 9(5), 441-476.
- Jolliffe, D., & Farrington, D. P. (2006). Examining the Relationship Between Low Empathy and Bullying. *Aggressive Behavior*, 32(6), 540-550.
- Marshall, L.E.& Marshall, W.L.(1997). Empathy and antisocial behavior, *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 22 (5), 742-759.

- Mavroveli, S., Petrides, K. V., Rieffe, C., & Bakker, F. (2007). Trait emotional intelligence, psychological well-being and peer-rated social competence in adolescence. *British Journal of Developmental Psychology*, 25(2), 263-275.
- Mayer, G. R. (2001). Antisocial behavior: Its causes and prevention within our schools. *Education and Treatment of Children*, 24, 414-429.
- Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. R. (2000). Emotional intelligence as zeitgeist, as personality and as a mental ability. In R. Bar-On & J.D.A Parker (Eds.). *The handbook of emotional intelligence. Theory, Assessment, Developmental and Application at Home, School, Work Place*. San Francisco: Jossey Bass.
- Mehrabian, A., Epstein, N. (1972) A measure of emotional empathy. *Journal of personality*, 40(4), 525-543.
- Petrides, K. V., Frederickson, N., & Furnham, A. (2000). The role of trait emotional intelligence in academic performance and deviant behaviour at school. *Personality and Individual Differences*, 36, 277-293.
- Petrides, K. V., Frederickson, N., & Furnham, A. (2004). The Role of Trait Emotional Intelligence in Academic Performance and Deviant Behavior at School. *Personality and Individual Differences*, 36, 277-293.
- Price, J. M., Dodge, K. A. (1989). Reactive and proactive aggression in childhood: Relations to peer status and social context dimensions. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 17 (4), 455-471.
- Salovey, P. & Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9, 185-211.
- Smith, A. (2006). Cognitive Empathy and Emotional Empathy in Human Behavior and Evolution, *The Psychological Record*, 56(1), 3-21.
- Wong, C., & Law, K. (2002). The effects of leader and follower emotional intelligence on performance and attitude: An exploratory study. *The Leadership Quarterly*, 13, 243-274.
- Boxer, P., Tisak, M.S., Goldstein, S.E. (2004). Is it Bad to be Good? An Exploration of Aggressive and Prosocial Behavior Subtypes in Adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 33 (2), 91-100.
- Woosnam, K.M. & Norman, W. (2010). Measuring Residents' Emotional Solidarity with Tourists: Scale Development of Durkheim's Theoretical Constructs. *Journal of Travel Research*, 49(3), 365-380.